

delavstva ter o pauperizmu kot problemu industrijske družbe. Drugo poglavje nosi naslov »Demokratie und soziale Frage in der Wiener Revolution« in obsega skoraj tri četrt avtorjevega teksta. Avtor začenja svojo pripoved z marčnimi dogodki in razbijanjem strojev, posveti veliko pozornost vlogi tiska in javnosti v revoluciji na Dunaju, razpravlja o formiranju demokratične opozicije, ki sta jo predstavljali zlasti akademska legija in študentski komite, o začetkih političnega društvenega življenja, o zahtevah delavcev, o dunajskem delavskemu društvu, da bi nas pripeljal do razrednih konfliktov in krize demokracije, do revoltov malomeščanstva in do konca revolucije na Dunaju. Vmes vplete še stališče konservativnega tabora in katoliške cerkve do problemov nastajajoče industrijske družbe v Avstriji in delo zaključí s prikazom razmerja med socialno in malomeščansko demokracijo ter sodobnim interpretacijskim modelom revolucije, kakršnega so imeli Anton Füster, Anton H. Springer, Ferdinand Kürnberger in Ernst Violand. Zadnjih skoraj 150 strani predstavljajo opombe, seznam uporabljenih virov in literature in slik ter register osebnih imen.

Vsekakor lahko govorimo o knjigi le pohvalno. Sodoben metodološki prijem, suvereno obvladovanje virov in literature, smisel za sintetiziranje so odlike, ki so to zanimivo in pomembno problematiko na posrečen način predstavile s to Häuslerjevo knjigo. Zmagoviti premaganci so prvič doslej na tako plastičen način historično opredeljeni. Reči je treba, da bi bilo hvalevredno opraviti bolj detajlne analize predmarčne dobe, industrijske revolucije in porajanja delavskega razreda tudi za druga mesta in pokrajine avstrijskega cesarstva, saj je v večini nasledstvenih držav prav ta problematika sorazmerno zelo zapostavljena. Häuslerjeva knjiga naj bi bila izziv, izhodišče in tudi vzor.

Franc Rozman

Michael Salewski: *Tirpitz, Aufstieg-Macht-Scheitern* (Persönlichkeit und Geschichte, zv. 12/12 a). Musterschmidt, Göttingen-Zürich-Frankfurt/M 1979, 114 str.

V nemški historiografiji se je zadnja leta spet zelo povečalo zanimanje za wilhelmovsko Nemčijo. Nujna posledica tega trenda je, da je predmet vedno novih analiz tudi veliki admiral Alfred von Tirpitz, še posebej, ker je uresničevanje po njem imenovanega načrta, tj. gradnja nemške visokomorske flote v letih od 1898 do 1914, odločujoče vplivalo na vso takratno politiko države.

Tirpitz je bil od konca prve svetovne vojne ponovno v žarišču včasih togotnih nespোরazumov. Njegovo hotenje in ravnanje sta npr. ostro kritizirala Eckart Kehr in Rudolf Stadelmann, Hans Hallmann in Walter Hubatsch pa sta pokazala zanj veliko mero strpnosti in razumevanja. Prav doktrinaren izraz je to prerekanje doživelo v začetku sedemdesetih let, ko je Volker R. Berghahn razširjal poudarjeno in gotovo pretirano tezo, da Tirpitzov načrt v svojem končnem cilju ni bil uperjen samo k vojaški zmagi nad pomorsko velesilo Anglijo, ki bi bila posledica neogibne vojne med Nemci in britanskim imperijem, ampak naj bi služil notranjepolitični stabilizaciji tedanjega nemškega

državnega sistema, ki je bil v nenehni strukturalni krizi. To ekstremno ugotovitev je leta 1976 utrdil še Wilhelm Deipt in je ostala aktualna do danes, čeprav jo je leta 1977 Wolfgang Peter nekoliko relativiziral.

Iz ozadja teh raziskav je nedvomno vzniknila želja, da bi poljudnoznanstveni življenjepis Tirpitz, ki ga je že 1958 izdal kot 12. zvezek Musterschmidtove serije *Persönlichkeit und Geschichte* mornariški oficir Alfred Schulze-Hinrichs nadomestila nova, času primerna biografija. Michael Salewski je zgodovinar, ki se je izkazal za to najbolj primeren, ne le zaradi številnih tehtnih publikacij tudi s področja mornariške zgodovine, ampak je kot rezervni fregatni kapetan tudi dober poznavalec mnogostranske specifične pomorstva.

Slika, ki jo daje Salewski o Tirpitzu, ni črno-bela, kakršna je bila večina rezultatov dosedanjih historiografskih prizadevanj o tej tematiki. Mnogo bolj so poudarjeni vmesni toni, ki izhajajo iz tega, ker je Tirpitz treba razumevati tako iz njegovega razvoja, kot tudi iz skupka vseh tistih konstelacij, ki so omogočile njegov vzpon.

Alfred von Tirpitz, rojen 1849 v Küstrinu, se je prvič pojavil v mornariški zgodovini, ko je bil leta 1877 zadolžen za razvijanje in preskušanje torpedov. To nalogo je v 12 letih opravil častihlepno, smotrno in razumno, ko je tako rekoč iz nič ustvaril precizen vojaški instrument, ki tedaj na vsem svetu ni imel konkurence, pri čemer še ni prišel na dan njegov nezmotljivi čut za politične prioritete. In kar v tej zvezi ni nič manj pomembno: načela, po katerih se je ravnal Tirpitz v času, ko se je ukvarjal s torpedi, njegov neomajni cilj, ki si ga je postavil, ter njegovo prizadevanje po sistematičnem, konsekventnem in nezmotljivem postopku, vsemu temu je ostal zvest vse življenje.

V letih 1892—1896 je imel Tirpitz ključno mesto šefa štaba vrhovne komande mornarice. V teh letih je bil na višku svojih vojaških, miselnih in ustvarjalnih sil in še vedno predvsem mornariški oficir. Politik, državnik, zgodovinska osebnost je postal šele kasneje, po letu 1897, ko je bil imenovan za državnega sekretarja v Reichsmarineamt. Na tem položaju je v letih 1898 do 1912 z raznimi zakoni o mornarici ustvaril temelje za gradnjo nemške visokomorske flote. Ta flota mu je bila cilj že leta 1871 in gradil jo je, po besedah Salewskega, kot zastraševalen instrument visoke politike, ki bi končno potencialno razbil vse materialne omejitve. Po razsežnostih jo je načrtoval daleč nad možnostmi predstav takratnega časa, omogočila pa naj bi, da bi postala Nemčija nepremagljiva svetovna supersila. Ta flota je bila pri vsem tem uperjena proti Angliji, vendar defenzivno, ne pa ofenzivno, spet dokazuje Salewski.

Tirpitz naj bi podlegel poskusu, da bi iz mornarice kot pomembnega političnega orodja »napravil vzvod, ki bi bil dovolj močan, da bi vrgel svet s tečajev«. Vsekakor je bil Tirpitzev račun, »kolikor močnejša je mornarica, toliko bolj gotov je politični uspeh,« napačen. Še več: Tirpitzovo mnenje, da je treba osnovati nemško visokomorsko floto samo na osnovi zakonov o mornarici, torej neodvisno od Anglije, naj bi bilo usodna zmeta. Če je realizacija Tirpitzevega načrta vendarle povzročila reakcije na angleški strani, je šlo za golo tekmovanje v oboroževanju. Graditev nemške mornarice sicer ni bila povod, da je Anglija stopila v vojno, vendar je sodila v sklop tistih političnih in vojaških dejavnikov, ki so v krizi julija 1914 praktično onemogočili obvarovanje miru.

Po Salewskem ni bil Tirpitz niti demon niti karizmatična osebnost. Ni bil samo vojaškotehnični strokovnjak in tehokrat, niti ni vodil ofenzivne protiangleške mornariške politike, ki bi merila v notranji politiki na onemogočanje parlamentarizma in demokratizacije v prusko nemškem konstitucionalizmu. Pač pa je z uspehom vpeljal v vodstvo države in v parlament ter v državni interes wilhelmske Nemčije svoj način gledanja na pomorstvo. Kljub temu se mu ambiciozni načrt mornarice ni posrečil, kajti premise, iz katerih je izhajal, so se izkazale za neprimerne. Zato tudi ni bilo naključje, da je državnemu kanclerju Bethmann-Hollwegu med prvo svetovno vojno uspelo strmo-glaviti Tirpitz.

V dosedanjih raziskavah je bil Tirpitz v tolikšni meri sporna osebnost, da bi lahko zanj z vso pravico rekli, če bi parafrazirali Schillerjevega Wallensteina: Tirpitzeva podoba v zgodovini je nihala med naklonjenostjo in sovraštvom strank. Nasprotja, ki se zrcalijo v tej karakterizaciji, so se z dogmatsko kritiko Tirpitza v zadnjih letih tako zaostrila, da se je diskusija znašla v slepi ulici. Kolikor bolj brezizhodna je bila ta situacija, toliko bolj gre Salewskemu pohvala, da je spet oživil in obnovil polemična stališča posameznih znanstvenikov v to svojo briljantno napisano biografijo o Tirpitzu, vključil vse dosedanje zgodovinske razlage in trditve, pri čemer jih ni le nanizal, ampak tudi stvarno diferenciral. Zavoljo tega je njegovo delo polno miselnih alternativ in ne samo poskus doseči modne efekte, prepričljivo tako po svoji metodologiji kot po rezultatu, skratka v celoti posrečen produkt sicer tradicionalne, seveda pa za moderna vprašanja povsem odprte historiografije.

Josef Schröder

Josef Muhr: *Die deutsch-italienischen Beziehungen in der Ära des Ersten Weltkrieges (1914—1922)*. Göttingen-Frankfurt/M-Zürich, Musterschmidt 1978 (ne 1977), 235 str.

S svojo pozornost vzbujajočo knjigo pod naslovom *Griff nach der Weltmacht*, ki je v prvi izdaji izšla leta 1961, je Fritz Fischer sprožil vprašanje o vojnih ciljih politike cesarske Nemčije v času od 1914 do 1918. Njegovo delo, ki je medtem izšlo v več izdajah, je poleg tega vzpodbudilo nastanek vrste študij, ki osvetljujejo notranjo in zunanjo politiko nemškega rajha v Wilhelmskem času, kot tudi njegovo socialno strukturo in ekonomske osnove. Takšno vsekakor potrebno aktualiziranje teh vprašanj je povzročilo, da so bila zastavljena manj pomembna vprašanja, ki pa jih ima raziskovalno delo pravzaprav že precej časa na dolgu. To velja tudi za mnogostranski sklop odnosov med Nemčijo in drugimi državami v času prve svetovne vojne. Zato je treba delo, ki ga tu ocenjujemo, gledati kot dobrodošlo raziskavo.

Le-ta temelji na vseh dostopnih, doslej še neraziskanih, zdaj pa sistematično ovrednotenih arhivalijah nemške in italijanske provenience, kot tudi na objavah, ki so s tem v zvezi in nam na impozanten način prikazuje nemško-italijanske odnose med leti 1915 in 1922, in sicer v ustreznem okviru, kar pomeni z ozadjem političnega dogajanja v Evropi. Pri tem se prvič primerno